

OB 100-LETNICI ROJSTVA ENGELBERTA GANGLA

1873—1950

SLAVICA PAVLIČ

Engelbert Gangl se je rodil 12. novembra leta 1873 v Metliki. Po končani osnovni šoli, ki jo je obiskoval v domačem kraju, je stopil 1885 v 1. razred novomeške gimnazije; 1888/89 se je vpisal na ljubljansko učiteljsko šolo. Leta 1892 je maturiral in dobil prvo službeno mesto v Budanjah na Vipavskem. S šolskim letom 1893/94 nastopi službo na I. mestni petrazredni deški osnovni šoli v Ljubljani kot namestni učitelj (na VIII. učnem mestu), razrednik 4. razreda. V tem razredu je poučeval vse predmete. Imel je 25 tedenskih ur. Po usposobljenostnem izpitu, ki ga je opravil leta 1895, je v šolskem letu 1895/96 postal stalni učitelj extra statum. V Letnem poročilu I. mestne petrazredne deške osnovne šole za šolsko leto 1900/1901 beremo, da je c. kr. mestni šolski svet z razpisom z dne 26. avgusta 1900 dovolil Engelbertu Ganglu enoletni dopust od 16. septembra 1900 do 16. septembra 1901, da odide na dunajski pedagogij izpopolnjevati svoje študije. Ta enoletni študijski dopust mu je mestni šolski svet podaljšal še za eno šolsko leto. Po končanem študiju, ki mu je dal diplomu za meščansko šolo, je Gangl s šolskim letom 1902/03 dobil mesto učitelja na Osemrazredni dekliški mestni osnovni šoli v Ljubljani, kjer je ostal le eno šolsko leto. V naslednjem šolskem letu 1903/04 je nastopil službo učitelja na mestni nižji realci v Idriji, kjer je bil na seji mestnega idrijskega zastopa z dne 2. julija 1903 imenovan za stalnega učitelja pripravljalnega razreda. To mesto stalnega učitelja je potrdil z odlokom c. kr. deželni šolski svet z dne 22. avgusta 1903. V pripravljalnem razredu je poučeval vse predmete razen verouka in telovadbe. Gangl je vodil pripravljalni razred na idrijski realci vse do avgusta leta 1916. To leto je c. kr. ministrstvo za uk in bogočastje odredilo z odlokom z dne 5. avgusta 1916, da se opusti pripravljalni razred v Idriji in dodeli c. kr. kranjski deželni šolski svet učitelja Gangla z odlokom z dne 3. marca 1917 v službovanje pripravjalnici na Proseku pri Trstu. Gangl je ostal na pripravjalnici v Trstu do konca prve svetovne vojne, nato je prišel v Ljubljano, kjer je postal leta 1919 višji šolski nadzornik in od leta 1921 dvorni svetnik. Po upokojitvi leta 1929 je še vedno neumorno delal kot pesnik, mladinski pisatelj, pisec učbenikov in organizator slovenskega učiteljstva.

Tudi v času NOB ni stal ob strani. Čeprav v visoki starosti, je stal na strani svojega ljudstva tako, kakor mu je služil vse doslej. Zaradi starosti je ostal na svojem domu v Metliki. Ko so 18. junija leta 1944 na osvobojenem ozemlju ustanovljali organizacijo Rdečega križa Slovenije, so Gangla zaradi njegove znane človekoljubnosti povabili v odbor, kjer je bil imenovan za podpredsednika in je z vnemo in ljubeznijo do trpečega in za svobodo borečega slovenskega ljudstva deloval vse dotlej, dokler niso po osvoboditvi republiški odbor Rdečega križa Slovenije preselili v Ljubljano.

Tudi potem ni prenehal z delom; pisal je do zadnjega. Zadnji teden pred smrtjo je pisal svojemu prijatelju Lojzetu Zupancu: »Kolikoli slast je za delovnega moža, ki vidi povsod svoje izvoljeno mesto, kjer more v polni svobodi razvijati moč duha, v blaginjo drugih, a sebi v zadoščenje. Navajam Ti, kaj vse sem zadnja leta napisal, da boš poučen, da nisem lenuharil na ta leta, temveč delal po svojih najboljših močeh za slavo in čast domovine«. (Dolenjski list 1950 št. 9). Iz teh besed je razvidno, da je bil Gangl delaven in plodovit vse svoje življenje. V rokopisu so ostale »Belokranjske opevke« in »Pot v življenje«, dve zbirki pesmi, dalje »Bela krajina v sonetih«, »Soneti o dobrem in zlem«, »Soneti s potovanja« in »Zbor sonetov 1941—1945«.

»Milivoj in Milada« — roman v delih »Rudar Janže« — roman. »Učitelji in kmetje«, sestavljeno iz starih šolskih kronik, ki je prava epopeja Bele krajine, trilogija »Stare slave dediščina«, ki vsebuje žaloigro v 5 dejanjih »Solunska brata« ter žaloigro »Črtomir in Bogomila«.

Zadnji dan meseca februarja leta 1950 je umrl Engelbert Gangl v 77. letu starosti kot najzaslužnejši in najstarejši metliški meščan.

O njem bi lahko zapisali — mož, ki je storil mnogo več, kakor mu je veleval stan, je prav gotovo Engelbert Gangl — najboljši izmed najboljših slovenskih učiteljev, vzoren tovariš in učitelj.

GANGL — PESNIK, MLADINSKI PISATELJ
IN DRAMATIK

Prvič se je Gangl oglasil s svojimi pesniškimi prvenci kot četrtošolec ljubljanskega učiteljskega društva v Ljubljanskem Zvonu leta 1891. Pod-

pisoval se je s psevdonimom Rastislav ali Doljenec. Tedaj je napravil svoj prvi korak v literarno javnost. Prvim Ganglovim pesnitvam je stal ob strani pesnik formalist Josip Cimperman, ki je vzgojil pesniške talente preteklega doba. Hvaležni učenec je postavil svojemu učitelju v literarni črtici »Pozabljeni pesnik« dostojen spomenik (7. Izvestje nižje realke v Idriji 1907/08, str. 30), kjer prikaže celotno pesnikovo delovanje na področju pesništva. Leta 1896 je zbral in napisal Pisanice za slovensko mladino, otroške pesmi, med njimi so tudi nekatere Ganglove. Prvo njegovo pesniško zbirko »Iz luči in teme«, ki je izšla leta 1897, je kritika simpatično sprejela. Iz leta v leto je število Ganglovih pesmi polnilo razne revije in časopise kakor Ljubljanski Zvon, Dom in svet, Slovenka, Vrtec, Zvonček in druge. Njegove pesmi so se od prve zbirke do zbirke »Moje obzorje«, izšle leta 1914, vsebinsko in stilistično izpopolnjevale. Najvišje pa se je povzpel v zbirki »Sonata o domovini«. V mladinskem pesništvu se je razvil in uveljavil v polni meri ter dosegel odlično mesto.

Z Ganglovim imenom je najtesneje povezana mladinska književnost. Leta 1896 je izdal Pisanice slovenski mladini v Gabrškovi knjižnici v Gorici, kjer je bil Gangl urednik oživiljene Gabrškove knjižnice, ki je prenehala z 31. zvezkom leta 1906. Nato je Gangl ustanovil novo mladinsko knjižnico, ki jo je izdajalo Društvo za gradnjo učiteljskega doma. Sam je v zbirki izdal tri zvezke svojih zbranih spisov za mladino. Prvi izbrani spisi so izšli leta 1909. V letu 1933—34 pa je zbral svoje spise v zbirki Moja pota, spisi za mladino. Leta 1905 je ob odkritju Prešernovega spomenika napisal knjižico »Slava Prešernu«, ki je pisana predvsem za mladino, da bi na preprost in njej dostopen način spoznala velikega pesnika.

Slovenski učitelji, ki so bili združeni v svoji učiteljski organizaciji Zavezi slovenskih učiteljskih društev, ustanovljeni leta 1889, se je pridružil tudi Gangl kot mlad učitelj. Konec prejšnjega stoletja so se vedno bolj zaostrovala politična nasprotja in je tudi leta 1900 prišlo do razkola. V tem času se je Gangl zavzemal za izdajo novega mladinskega lista, ki ne bi bil politično obarvan. Leta 1899 je vodstvo Zaveze sklenilo, da bo pričelo izdajati Zvonček. Pobudo za izdajo je dal Gangl in list je ves čas njegovega uredništva nosil pečat njegove osebnosti. Gangl je bil urednik Zvončka vse do leta 1929.

Temeljito je bil Gangl tudi kot dramatik, kjer je iskal resnico, lepoto in dobroto. Prvo njegovo dramsko delo so »Materine sanje.«

Engelbert Gangl (1873—1950)

Drugo njegovo delo »Sin« je napisal leta 1899 in jo je občinstvo dobro sprejelo. Delo je bilo prevedeno v hrvaščino in češčino. Kritika ga imenuje »prelepo dramsko delo, polno poezije in zanosa ... najbolj izvirna slovenska drama«. Znane so še druge drame »Sfinga« in »Sad greha«, ki so bile igrane na mnogih slovenskih odrih, vendar so imele mnogo več uspeha na odrih slovenskih izseljencev v tujini, združenih v kulturno prosvetnih društvih.

Poleg pisanja dramskih del je Gangl tudi prevajal dramska in operna dela drugih narodov. Od 1898 do 1900 je bil stalni gledališki kritik za Slovenski narod.

Mnogo Ganglovih del strokovne, kritične, pesniške in pripovedne vsebine je raztresenih po raznih znanstvenih in leposlovnih listih kakor v Popotniku, Učiteljskem tovarišu, ki ga je Gangl urejal 20 let, Edinosti in Slovanu.

GANGL — POLITIK

O človeku, ki je žrtvoval vse svoje duševne sile in vrline vedno le v prosep svojega naroda in vzgoje mladine, ki mu je najvažnejši predvsem vzgojni in kulturni cilj in ki je nesebično delal in ustvarjal ne glede na kulturno razpoloženje, je težko govoriti o njem kot o politiku. Pravi politik ni bil Gangl

nikoli. Politik je bil le toliko, kolikor so ga prisilile k temu razmere in druge razne okoliščine. Leta 1908 je bil izvoljen za deželnega poslanca na socialistični listi v kranjski deželni zbor. Vest je zbudila med naprednimi slovenskimi krogi veliko veselje, zlasti v vrstah kranjskega naprednega učiteljstva. Posebno ker je bil Gangl prvi napredni učitelj, ki je prišel v kranjski deželni zbor. S to izvolitvijo se je pričelo Ganglovo politično delovanje. Tako kakor je bil povsod pri svojem delu temeljit, je sledil ukazu svojih volilcev s samozavestjo, da hoče posvetiti vse svoje delo le v blaginjo svojega stanu in brezpravnega ljudstva.

Kot poslanec je imel svoj program, ki je slonel na načelih narodnosti, svobodomiselnosti in demokratizma, ter je postavil izobrazbo naroda na čelo vseh vprašanj. Poudarjal je razsvetljenstvo ljudstva in ravno to nalogo ima šola, ki naj bi bila popolnoma neodvisna; svobodno naj se razvija njena moč in naj neovirano služi svojemu namenu. Nadalje se je zavzemal za pravice delavstva. Zastopal je stališče splošne, direktne, tajne in enake volilne pravice, s čimer je pokazal, da dobro pozna socialne in politične razmere našega ljudstva. V svojih zahtevah se je na deželnih zasedanjih vedno zavzemal za izboljšanje materialnega položaja učiteljev. Vsakokrat, ko je prestopil prag deželne zbornice, je prišel z novimi predlogi. Leta 1913 je sestavil spomenico o položaju kranjskega učiteljstva »Dejanja govore!«, kjer je v podrobnosti posredoval javnosti vse krivice in trpljenje, ki ga je prestajalo napredno kranjsko učiteljstvo pod takratnim klerikalnim režimom. Leta 1914 je v zbornici med poslanci temeljito obrazložil novi osnovnošolski zakon, ki je bil tedaj v pripravi, in dokazal, da so posamezne točke nesprejemljive za slovensko učiteljstvo. Istočasno se je tudi zavzemal za izboljšanje materialnega položaja učiteljev upokojujencev in vdov.

Z začetkom prve svetovne vojne je Gangl zaključil svoje politično delovanje in vse svoje delo posvetil vzgoji in šoli.

GANGL — SOKOL

Jugoslovansko sokolstvo, ki je bilo osnovano po zgledu češkega sokolstva in mu je bil ustanovitelj dr. Tyrš, je v Ganglu dobil najboljšega delavca v sokolski idejni stroki. Vodil je posle starostovega namestnika pri jugoslovanskem sokolskem Savezu in kot prvi namestnik starosta Sokolstva kraljevine Jugoslavije. Gangl se je poglobil v bistvo sokolske ideje in je delal z vso vnemo in požrtvo-

valnostjo. Nobeno delo mu ni bilo pretežno, nobena pot predolga. Edina ovira pri delu mu je bila prevelika zaposlenost v službi in stanovski organizaciji, vendar ni bilo dneva, da ne bi žrtvoval vsaj nekaj časa sokolski organizaciji. Bil je prepričan, da je sokolska misel za napredek in porast slovenskega naroda zelo pomembna. Ganglovo delovanje pri Sokolu sega v čas službovanja v Idriji, kjer je bil predsednik društva »Sokolski dom«. Ko so se združila notranjska sokolska društva v lastno župo, ki je imela svoj sedež v Idriji, je bil Gangl izvoljen za prvega župnega starosta. Znameniti so bili njegovi govori, ki jih je imel ob raznih priložnostih. Do podrobnosti je preštudiral Tyrševe spise in se sam poglobil v bistvo sokolske misli, ki jo je vedno in povsod zagovarjal in navdušeno priporočal. Takoj po prvem letu svojega delovanja je pričela župa v Idriji izdajati svoje glasilo »Vestnik«, ki je izhajalo dve leti samostojno, potem pa se je leta 1912 združilo s »Sokolskim vestnikom«, ki je bilo glasilo sokolskih žup v Ljubljani, Kranju, Idriji in Novem mestu. V »Sokolskem vestniku« je Gangl priobčil več spisov, manjšihotic in sokolske pesmi. Prva svetovna vojna je zavrla delovanje sokolstva za dobo 5 let. Leta 1919 so ponovno sklicali informativni sestanek slovenskega sokolstva. Ganglu so poverili dva referata: izobraževalni in časnikarski odsek. Za svoj referat je Gangl sestavil temeljit poslovnik, ker je menil, da je za izobraževanje mlade sokolske generacije potreben načrt. Isto leto je izšlo glasilo slovenske sokolske zveze pod imenom »Sokol«. Pet mesecev je bil Gangl urednik lista, dal mu je trdno podlago in pravo smer. Sodeloval je tudi pri ustanovitvi lista za sokolsko mladino »Sokolič«. Mesečnik je izdajala in zalagala Učiteljska tiskarna, od leta 1929 pa Jugoslovanski sokolski savez. »Sokolič« je izhajal od 1919 do leta 1937. Gangl je napisal tudi knjigo »O sokolski ideji«, leta 1930. Sokolske pesmi pa je izdal leta 1926 pod naslovom »Hram slave« in leta 1933 pod naslovom »Mladi sokolski rod«.

GANGL — ORGANIZATOR SLOVENSKEGA IN JUGOSLOVANSKEGA UČITEJSTVA

Z velikim navdušenjem in neumorno delavnostjo je Gangl deloval v stanovski organizaciji od začetka kot mlad učitelj pa vse do leta 1941. Gangl je že leta 1898 bil izvoljen v upravni odbor Zaveze. Po ustanovitvi Zaveze slovenskih učiteljskih društev so se učitelji v večji meri zavzemali za šolska vprašanja. V vodstvo so prišli mlajši učitelji kakor Gangl in drugi, ki so nastopali odločneje, zah-

tevali so več svobode v poklicu in pogumno izpovedovali svoj svetovni nazor. Bili so tudi bolj izobraženi, kar je bila posledica reforme učiteljskega izobraževanja. Absolventi štiri-letnih učiteljskih so bili samozavestnejši in pogumenjši in so posegli v večjem številu v boj za napredek slovenske osnovne šole. V začetku 20. stoletja pa je tudi prišlo do politične diferenciacije. Za svobodno šolo se je zavzel Gangl, ki se je na vseh Zavezinih skupščinah in zasedanjih dosledno držal programa.

Na eni izmed skupščin Zaveze v Gorici leta 1908 je Gangl govoril o temi »Šola in kmetijsko vprašanje«. Na njegov predlog se je slovensko učiteljstvo izreklo za osemletno šolsko obveznost brez vseh olajšav ter za reformo osnovnega šolstva v smislu potreb in koristi kmečkega in delavskega razreda. To je bil prvi formalni sklep Zaveze za šolsko reformo osnovne šole, s katero so predlagali, da bi v 7. in 8. šolskem letu na podeželju vpeljali kmetijski pouk. Načrt za pouk praktičnih predmetov je Gangl vzel iz načrta strokovnega učitelja Gosaka.

Na eni izmed naslednjih skupščin leta 1910 je Gangl zahteval odpravo utrakvističnih šol, zahteval je uvedbo slovenskega občevalnega jezika za vse šolske zadeve v slovenskih okrajih.

Leta 1913 je Zaveza ob 25-letnici izdala Spominski spis, ki obsega XXV. poglavij. V njem je tudi poročilo Komiteja za reformo šolstva na Dunaju, ki se ga je kot delegat udeležil Gangl. Poročilo je podano v XI. poglavju, ki govori o delu zveze v Komiteju za reformo osnovnega šolstva.

Po odstopu urednika Učiteljskega tovariša Jakoba Dimnika leta 1903 je uredništvo prevzel Engelbert Gangl, ki je že sodeloval pri urejanju lista od 1898 do 1900, do odhoda na pedagogij na Dunaj. V času njegovega uredništva se je boj s SLS zelo zaostрил. Vsebinska lista se je kljub temu izboljšala, Gangl si je pridobil nove sodelavce med profesorji, ki so objavljali vesti o srednjem šolstvu. Ob pričetku prve svetovne vojne je Gangla zamenjal novi predstavnik Zaveze Luka Jelenc do leta 1918. V novembru 1918 je Gangl ponovno prevzel mesto uredništva in list urejal do leta 1919, ko je prevzel mesto višjega šolskega nadzornika. Leta 1914 je izšla posebna okrožnica, ki jo je izdala SLS in je Učiteljskega tovariša in liste, ki so jih tiskali v Učiteljski tiskarni, označili za srbofilske. Po vsej sili so hoteli uničiti urednika Gangla in list.

Gangl ni samo deloval v Zavezi ampak se je močno zavzemal za organizacijo jugoslovanskega učiteljstva. Zavzemal se je zato, da bi pričelo jugoslovansko učiteljstvo vsako le-

to prirejati splošne jugoslovanske skupščine in šolske razstave ter ustanoviti jugoslovansko učiteljsko zvezo. Prva priložnost se je ponudila ob praznovanju 25-letnice Učiteljskega združenja v Beogradu leta 1906 in istočasno je bil 1. kongres srbskega učiteljstva. Med delegati, ki jih je poslala Zaveza, je bil tudi Gangl, ki je bil v pripravljalnem odboru za osnovanje Jugoslovanske učiteljske zveze. Kljub dobrim pripravam se ustanovitev Jugoslovanske učiteljske zveze ni uresničila. Do ustanovitve je prišlo šele po prvi svetovni vojni, ko je Zaveza stopila v stik s srbskimi in hrvatskimi učitelji zaradi ustanovitve osrednje učiteljske organizacije. Leta 1920 je bil 1. kongres vsega učiteljstva v državi in prva ustanovna skupščina Udruženja jugoslovanskih učiteljev. Z ustanovitvijo UJU je videl Gangl svojo dolgoletno željo uresničeno in svoje delo pri organizaciji končano. Vendar ni miroval; še vedno je bil njen vneti podpornik in sodelavec, kljub temu, da ni sprejel izvolitve v nov upravni odbor.

Po končani prvi vojni se je slovensko učiteljstvo dobro zavedalo važnega trenutka in je takoj tudi postavilo svoje zahteve. Gangl je sestavil Spomenico, v kateri je navedel vse zahteve in želje slovenskega učiteljstva. To zgodovinsko važno spomenico je posebna delegacija izročila takratnemu predsedniku narodne vlade. Gangl je v Spomenici zahteval kot pogoj za uspešno kulturno in narodno delovanje izenačenje osebnih dohodkov učiteljev s prejemki državnih uradnikov. Materialnemu stanju učiteljstva je Gangl posvečal veliko pozornost. Če bo učiteljev materialni položaj boljši, bodo tudi v šoli in pri vzgoji boljši uspehi.

GANGL — ORGANIZATOR SLOVENSKEGA ŠOLSTVA

Pod avstrijsko šolsko upravo je bilo slovensko šolstvo prava pastorka, ker ni uživalo tistega razmaha, ki so ga slovenski učitelji upravičeno zahtevali glede na število slovenskega naroda v mnogonacionalni Avstriji. Posebno na Kranjskem so bili vedno hudi boji ob ustanovitvi kake nove slovenske šole ali če je bilo treba razširiti že obstoječo šolo v večrazrednico. Pred prvo svetovno vojno je bilo na Kranjskem 385 osnovnih šol s 1101 razredom, od teh 345 slovenskih, 2 slovensko-nemški in 38 nemških šol, ki jih je obiskovalo 83.072 otrok, tako da je prišlo na razred 75 otrok. V tako prenapolnjenih razredih ni bilo pričakovati, da bi bili ugodni učni uspehi.

Gangl je na vsakoletnih Zavezinih zborovanjih neusmiljeno bičal vse krivice, ki so se

dogajale na področju slovenskega šolstva. Vedno se je odločno potegoval za pravico, pošteno delo in ugled slovenskega učiteljstva.

Po končani prvi vojni je bil Gangl imenovan za višjega šolskega nadzornika na Kranjskem in Prekmurju. Volitve v prvi višji šolski svet so bile v volilnem sporazumu med Zavezo jugoslovanskega učiteljstva in Slomškovo zvezo, tako da bi prišel vanj tudi kandidat Slomškove zveze, vendar se učiteljstvo ni dosledno držalo sporazuma in tako sta dobila kandidata Zaveze jugoslovanskega učiteljstva večino. Izvoljena sta bila Luka Jelenc in Engelbert Gangl. Gangl se je takoj oprijel organizacijskega dela za preureditev osnovne šole in narodne vzgoje. Skupaj s Pavletom Fleretom, okrajnim šolskim nadzornikom, sta leta 1919 sestavila »Načrt preustrojitve šolstva in narodne vzgoje«, ki določa temeljna načela za narodno in narodno višje šolstvo ter za izobrazbo in pravno stališče učiteljstva ter šole.

Višji šolski svet je po Ganglovih priporočilih in navodilih pošiljal v slovenski del Koroške zavedne slovenske učitelje, ki so radi zasedli izpraznjena učna mesta na osnovnih šolah. V Prekmurju je Gangl prepovedal uporabo madžarščine v osnovnih šolah tam, kjer je prebivalo slovensko prebivalstvo, v vse šole je uvedel slovenščino. Madžarsko učiteljstvo se je umaknilo, prišli pa so zavedni slovenski učitelji. Gangl je odpiral v Prekmurju nove šole ali obstoječe razširil v večrazrednice. Vse madžarsko učiteljstvo, ki je službovalo pod madžarsko upravo in ostalo na svojih mestih, je moralo opraviti dopolnilni usposobljenostni izpit iz slovenščine. Leta 1920 je bilo v Prekmurju 81 osnovnih šol s 158 razredi, ki jih je obiskovalo 13.054 otrok, tako da je prišlo povprečno na razred 80 otrok. In prav zato se je Gangl močno zavzemal za odpiranje novih šol.

Na Kranjskem se je razvoj osnovnega šolstva pod Ganglovim nadzorstvom močno razmahnil. Od 1919 do leta 1922 je nanovo odprl 20 osnovnih šol in število vzporednic se je zvišalo na 339. Na vsak razred je prišlo povprečno 55 učencev. Še vedno preveč za temeljito učno in vzgojno delo. Gangl pa se ni zavzemal samo za odpiranje osnovnih šol, uspešno je sodeloval pri ustanavljanju javnih meščanskih šol. Dotlej smo imeli le dve: nemško v Krškem in slovensko v Postojni, ki je po prvi vojni prišla v italijanske roke. Po vojni je Višji šolski svet pod Ganglovim nadzorstvom odprl sedem novih javnih meščanskih šol (v Ljubljani 2 deški in 2 dekljski, na Jesenicah in v Trziču, v Krškem pa prenovoval v slovensko meščansko).

Posebno se je zavzemal za razvoj in napredek strokovnega šolstva za duševno prizadete otroke. Petrazredno Gluhonemnico v Ljubljani je razširil v osemrazrednico, trirazredno pomožno šolo v šestrazrednico in šolo za slepo mladino v Kočevju v dvorazrednico.

Tak je bil vsestranski razmah slovenskega šolstva pod neumornim in smotrno delavnim višjim šolskim nadzornikom Ganglom na njegovem nadzorniškem področju.

Povojni čas je terjal odpiranje novih šol, ki je bilo povezano s šolsko reformo. Nova slovenska šola pa je potrebovala tudi nove učbenike in nova učila.

Gangl je že pred vojno sodeloval in tudi pisal osnovnošolska berila. Drugo berilo in slovnico je napisal leta 1901, ki sta doživeli več izdaj. Prav tako je Tretje berilo za štiri-razrednice in večrazrednice obče osnovne šole, ki je izšlo leta 1902, doživelo več izdaj.

V berilu je Gangl skupaj z Maksom Josinom razdelil snov po skupinah. Najprej so bili sestavki in pesmice za zabavo in pouk, v drugem odstavku so bili napotki vzgojne vsebine — cerkev, šola in hišna dela, kjer so poleg verskih naukov tudi navodila, kako za posiliti otroke pri hišnem delu. Tretja skupina obravnava letne čase in z letnimi časi povezana poljska dela. Četrta del deli v prirodoznanje in prirodoslovje, naslednji peti in zadnji pa v skupino dom in svet, ki ga prav tako deli v zemljepis in zgodovino. Danes bi ta učbenik lahko primerjali z učbeniki za slovenščino s slovnico ter spoznavanje narave in družbe. Tako so imeli učenci v eni knjigi združeno vso snov, ki so jo obravnavali po predpisanem učnem načrtu.

Avstrijska šolska oblast je zelo zgodaj spoznala Ganglove izredne pedagoške sposobnosti, zato mu je poverila načelstvo odseka za spisovanje osnovnošolskih čitank za šole na Primorskem. Po končani vojni se je Gangl takoj zavzel za izdajo novih beril, ki bi ustrezale novemu času in novim razmeram. Prva osnovnošolska čitanka po vojni je bila Ganglova »Druga čitanka«. Gangl je tudi prevzel glavno uredništvo Šolskega lista, ki naj bi bil priprava za druge čitanke. Vsem pozneje izdanim čitankam je bil glavni urednik Gangl.

O Ganglovem delovanju na področju vzgoje in izobraževanja slovenskega naroda bi lahko še veliko pisali. Na vseh področjih svojega delovanja je bil dosleden in je tudi program dosledno izpolnjeval. Gangl je bil tudi dobro znan kot učiteljski gospodarski organizator. Z njegovim sodelovanjem so bile osnovane razne učiteljske gospodarske organizacije in ustanove kakor Učiteljska tiskarna,

Učiteljska samopomoč, Učiteljska hranilnica in posojilnica in Učiteljski dom.

Znani Ganglovi aforizmi, ki jih danes lahko s pridom uporabimo, so:

Najboljši nadzorniki so učenci.

Narod, ki ne ljubi svoje šole, je svoj sovražnik.

Ošabnost in prezirljivost med tovariši in tovarišicami je znak plitvega uma ali visoke ošabnosti.

Prevelika strogost in prevelika ljubezen sta enako kvarni.

Šola bodi vsem enako pravična mati.

Šola daje mladini glavo in srce, svet ji da spoznanje.

Šola je mrtva, če je učitelj brez duha in čustva.

V šoli vladaj ljubezen, a ne strah.

Zaupanje šolske mladine do učitelja je most, po katerem prehaja učiteljevo srce v srce mladine.

Zdravo šolstvo je vsakemu narodu največji dobrotnik.

VIRI IN LITERATURA

1. Arhiv Zaveze v Slov. šolskem muzeju Fasc. 59, 54, 53, 52, 44, 34, 31, 30, 26, 25, 24, 22. — 2. Slovenski biografski leksikon I., 204. — 3. Slovenski poročevalec 1950, šte. 51. — 4. Prosvetni delavec 1950, šte. 6. — 5. Dolenjski list 1950, šte. 9. — 6. Gledališki list Drama 1949/50. — 7. Učiteljski tovariš 1923, šte. 45, 1917, šte. 2, 1933, 1938, šte. 16. — 8. Popotnik 1933/34, šte. 3. — 9. Ilustrirani tednik III., šte. 37 in 49. — 10. Ljubljanski zvon 1916, str. 527. — 11. 7. Izvestje idrijske nižje realke 1907/08, str. 30. — 12. Jože Dular, Metlika skozi stoletja, Metlika 1960. — 13. Tatjana Hojan, Slovenski mladinski časopisi do leta 1941, Zbornik za historiju školstva i prosvjete 3, str. 72. — 14. Slovenski zbornik 1945, str. 642. — 15. Pregled vseh Ganglovih del v Slovenskem šolskem muzeju. — 16. France Ostanek, Prizadevanje slovenskih šolnikov za reformo šolstva v razdobju 1889—1914, Pedagoški zbornik 1956, str. 71—83. — 17. France Ostanek, Učiteljski tovariš (kratek pregled razvoja od 1861 do 1914), Sodobna pedagogika 1961 str. 138. — 18. Narte Velikonja, Razvoj šolske uprave, Zbornik razprav Slovenci v desetletju 1918—1928, str. 700.

